

Epos o stvoření

- zvaný „*Enum-eliš*“ (tj. „*Když nahoře*“)
- nejdůležitější **akkadský kosmogonický mýtus**
 - účel: zdůvodnit **povýšení Marduka** (lokálního boha Babylonu) na **hlavní božstvo** mezopotámského panteonu
- mimo Mezopotámii však neznámý
 - na rozdíl od *Eposu o Gilgamešovi*
- nalezen ve více lokalitách
 - bez jakýchkoli variací (sakrálnost)
 - inspirace i pro Starý zákon, např. skutky boha Marduka jako inspirace pro *Žalm 74, 13-17*:

Ty silou vod rozdělil jsi moře a potřels hlavy draků ve vodách.

Ty jsi potřel hlavu Leviatanovi, dal jsi jej za pokrm lidu na poušti.

Ty jsi otevřel vrchoviště a potoky, ty jsi osušil i řeky prudké.

Tvůj je den, tvá je také noc, světlo i slunce ty jsi učinil.

Ty jsi založil všechny končiny země, léto i zimu ty jsi zformoval.

- nalezen na 7 tabulkách
 - 7 zpěvů, 1100 veršů
- povaha posvátné knihy
 - sakrální spis podstatný při náboženských oslavách svátku Nového roku (Babylon)
 - rituálně čten 4. den slavnosti
- sepsán asi ve **12. stol. př.n. l.** za vlády **Nabukadnezara I.**
 - tehdy se **Mardukovi** dostalo oficiálního titulu krále bohů
 - je možné, že mýtus je o mnoho staletí starší a že byla jen doplněna (posílena) pasáž o Mardukovi ujímajícího se vlády
- nevystupují zde žádní smrtelníci, jen bohové
 - oproti jiným mýtům Mezopotámie má povahu posvátné knihy

Enuma-Ellish - The Seven Tablets Of Creation



7 tabulek tvořících Epos o stvoření



Marduk

- začíná v době na počátku, kdy existovali jen 2 bohové:
 - **Apsú** (sladké vody) a **Tiámat** (slané vody)
 - zplodí spolu čtveřici bohů, kteří jsou k nesnesení hluční
 - božstva rozena ve dvojicích, aby mohlo množení pokračovat
- začátek **I. tabulky** (přel. Jiří Prosecký):

*Když nahoře nebesa nebyla pojmenována,
dole země jménem nebyla zvána,
tu prastarý Apsú, jejich zploditel,
a životodárná Tiámat, rodička veškerenstva,
své vody smísili dohromady.*

*Nevynořily se pastviny, rákosové houštiny nebylo vidět.
Když žádný bůh se ještě neobjevil,
jménem nebyl nazván, osud žádnému nebyl určen,
tu z jejich lůna bohové byli stvořeni.*

Lachmu a Lachamu se objevili a jménem byli nazváni.

*Dříve než vyrostli a stali se silnými,
Anšar a Kišar byli stvořeni, mocnější než oni.
Dny se množily, léta narůstala.*

*Anu, jejich syn, svým rodičům byl roven,
Anšar svého prvorozence Ana sobě rovným učinil,
Anu k obrazu svému Nudimmuda zplodil,
a on, Nudimmud, svých otců byl vládcem.
Bystrý, moudrý, silných paží,
mnohem mocnější než jeho děd Anšar,
neměl rovného mezi bohy, svými druhy.
Spolčili se bohové, druzi,
rušili Tiámatu, neklidně pobíhali.
Rozbouřili její nitro
a hlukem svým děsili bohy v příbytcích nebeských,
však ani Apsú neztlumil jejich křik.*

- stvoření i další bohové a jejich pobočníci
- **Apsú** se rozhodl čtveřici hlučících bohů zabít
- jejich matka **Tiámat** se to však dověděla
- bůh moudrosti **Ea**, jenž vše ví, plán prohlédl a sňal Apsúovi jeho božské atributy (opasek, koruna a zářivý plášť) a takto oslabeného ho zabil

- ostatní bohové přemluvili Tiámat, aby se za smrt svého chotě pomstila, a tak stvořila vojsko děsivých démonů:
Jedovatého hada, saň, mořskou obludu, obrovského lva, vzteklého psa, člověk-škorpióna, zuřivé vichry, člověka-rybu a člověka-tura. Do jejich čela stvoří netvora jménem Kingu, jemuž předá Tabulku osudů, která obdařuje jejího vlastníka nejvyšší mocí. – Měli obrovské ostré zuby, místo krve jed a zářili jako bohové.
- Ea se vše dozví a je nucen vyhlásit jí válku jako první
- následující pasáž (začátek II. tabulky) chybí – Ea asi vytáhne se svým vojskem proti Tiámat a souboj prohraje
- bohové se ptají, zda se Tiámatině armádě odváží některý z bohů čelit...

- přihlásí se jediný – bůh **Marduk** (patron Babylonu)
 - byl stvořen vzápětí po čtveřici hlučících bohů
 - má 4 oči, takže vše vidí, 4 uši, takže vše slyší
 - atributy jeho božství jsou koruna, hůl, prsten a medailony zavěšené na krku
- Marduk má podmínku – pokud se mu podaří Tiámatu porazit, chce zaujmout místo nejvyššího boha
- bohové uspořádali oslavu a velmi se veselili, pak podrobili Marduka zkoušce:

*I stvořili souhvězdí zvěrokruhu
a Mardukovi, prvorozeni svému, pravili:
»Tvůj osud, pane, nechť nejpřednější je mezi bohy,
slovo tvé nechť ničí i tvoří!
Na tvůj příkaz ať zničeno je souhvězdí,
znovu rozkaž, a nedotčeno ať vzejde!«*

*Přikázal, a jeho ústy souhvězdí bylo zničeno,
rozkázal znovu, a souhvězdí se objevilo.
Když sílu toho slova uzřeli bohové, otcové jeho,
zaradovali se a zdravili jej: »Vskutku, Marduk je král!«
(ze IV. tabulky)*

- Marduk si připravil zbraně do bitvy:
 - luk a šíp, palcát v pravici
 - před sebou blesk a v těle nikdy nehasnoucí plamen
 - síť, aby poraženou Tiámatu omotal
 - povolal 7 větrů, aby mu šli v patách a způsobili vřavu uvnitř Tiámaty
 - pak pozvedl zbraň velké potopy a vystoupil na strašný nezdolatelny útočný vůz se 4 koňmi, kteří měli v zubech jed a jmenovali se: Vraždící, Nemilosrdný, Běžící, Okřídlený

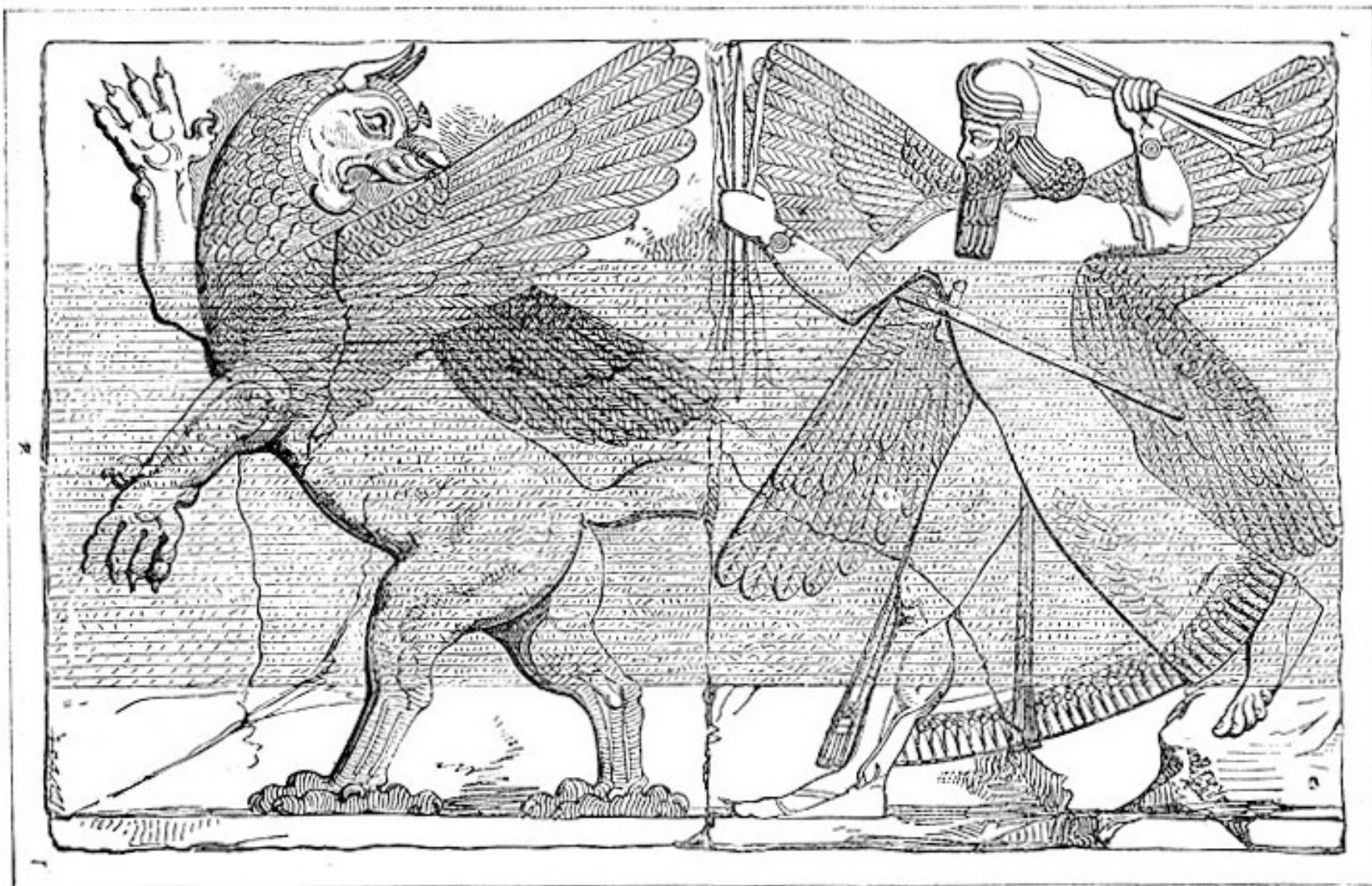
- vydal se k netvorně vyhlížející Tiámatě, když ji však spatřil, zlomila se jeho vůle a zastavil se
 - patrně kvůli zvýšení napětí (něco jako anagnorise) na chvíli se zdá, že vše dopadne jinak, než jak se nakonec stane...
- Tiámat se Mardukovi vysmívá, čímž mu však dodá odvahy, a on ji vyzve k boji
- děj vrcholí – nastává velká bitevní scéna:

*I střetla se Tiámat a mudřec bohů Marduk,
propleteni v zápase, spojeni v bitvě.
Rozprostřel pán svou síť, do té ji chytil,
vítr zlý, jenž za ním stál, vypustil proti ní.
Když Tiámat otevřela ústa, aby jej pohltila,
vrhl do nich vítr zlý, rty nemohla sevřít.
Zuřivé vichry její nitro naplnily,
život se nadmul, ústa široce otevřela.*

*Vystřelil šíp, rozerval jí břich,
vnitřnosti její proťal, rozpoltil srdce.
Spoutal ji a její život uhasil,
odhodil mrtvolu a postavil se na ni.“*

(ze IV. tabulky)

- netvoři z Tiámatina vojska se dali na útěk, Marduk všech 11 chytil do sítě a svázal:
 - Kingu byl zabit a Marduk mu vyrval **Tabulku osudů**
 - Tiámatě roztránil lebku, proťal žíly a roztrhl ji jako rybu na dvě půlky (z 1. udělal střechu oblohy, ze 2. zemi zadržující podzemní vody)
- pak zorganizoval zbytek vesmíru:
 - dal jména měsícům v roce, dal vzniknout měsíčnímu srpku, aby vyznačoval dny, z Tiámatiných slin utvořil plynoucí oblaka, vítr a déšť, z jejího jedu převalující se mlhu a z jejích očí nechal vytrysknout Eufrat a Tigris



Marduk útočící na Tiamat

- bohové byli Mardukovi vděční, předali mu dary a udělili mu královskou hodnost
- Marduk z krve Kinguova mrtvého těla **stvořil člověka** a božstva rozdělil na **nebeská** a **podsvětní**
- pak bohové postavili město **Babylon** se zikkuratem: poslední práce, kterou měli vykonat
- Marduk uspořádal na oslavu hostinu a byl provolán **králem bohů**
- epos končí výčtem 50 Mardukových čestných jmen, přičemž je u každého připojen jeho tajemný, mystický výklad...



souboj bohů

Epos o Anzuovi

- více nalezených verzí (sumerská, akkadská)
- mýtus se odehrává nějakou dobu po stvoření světa
- Anzu: zoomorfní démon, pomáhal najít cestu zbloudilcům z hor a lesů
- ukradl Enlilovi (králi bohů) tabulky osudu
- narušení božského řádu na zemi
- bohové rozhodli o jeho zničení
- pomocí tabulek odvracel jejich úkoly
- 2 z nich se spojili se 7 větry a porazili ho
- konec mýtu nedochován



Epos o Gilgamešovi

- původ: cca 2. tisíciletí př.n.l.
- v akkadštině se epos nazýval ***Ten, jenž hlubinu zřel***
- nedochován kompletně
 - původně cca **3.600-3.800 veršů**, podařilo se jich dodnes objevit přes **2.000**
- lze ho rekonstruovat z jeho více verzí
 - sumerská, assyrská
- nejstarší texty o Gilgamešovi – sumerská literatura:
 - Bilgames (v sumerštině „Výhonek stromu Života“)
 - 6 kratších epických textů („ódy“ na Gilgameše)
 - z 25.–21. stol. př.n.l., dochované opisy z 20.–17. stol. př.n.l.

- první části eposu objeveny **1846** v arch. lokalitě města Ninive
 - části assyrské verze
 - v 7. stol. př.n.l. dobyla vojska Babylóňanů, Médů a Peršanů město Ninive a srovnala ho se zemí
- do té doby byla známa jen jednoduchá řecká varianta eposu
- původně přednášeno za doprovodu lyry a bubnů
- **Gilgameš**: historický panovník ve městě Uruk
 - 5. panovník I. dynastie Uruku
 - vládl údajně 126 let
 - žil ve 27.–26. stol. př.n.l.
 - po smrti byl zbožštěn a uctíván coby jeden z podsvětních soudců (v době III. Dynastie z Uru, tj. 21. stol. př.n.l.)

- 2 verze eposu:
- starší, fragmentárnější: **sumerská**
 - neboli starobabylonská
- novější, obsáhlejší: **assyrská**
 - též označovaná jako novoassyrská
- **assyrská verze**
 - **10 epických celků**
 - na **12 tabulkách**, nalezených v největším archeologickém nalezišti oblasti Mezopotámie: **Ninive** (ve zříceninách knihovny Nabúova chrámu v jižní Babylonii)
- **sumerská verze**
 - byla té assyrské předlohou
 - má **6 epických celků**, z nichž poslední v novoassyrské verzi není zaznamenán

- nejvýznamnější a nejobsáhlejší dílo akkadské literatury i literatury starověkého Předního východu
- vznik výběrem a úpravou motivů sumerských skladeb o G. a Enkiduovi, jejich spojením a obohacením o další motivy, témata a příběhové linie
- nejstarší akkadská verze: 18.–17. stol. př.n.l. (6 různých lokalit)
- další vývoj: 14.–12. stol. př.n.l.
- konečná podoba: 3. stol. př.n.l.
- dochovány i verze z území Malé Asie a Palestiny



I. tabulka (Enkidu):

- město Uruk (břeh Eufratu)
- Gilgameš:
 - ze 2/3 bůh (po matce Ninsun)
 - z 1/3 člověk (po otci knězi)
 - smrtelník
 - 5. vládce od skončení Potopy
 - vládl 125 let (sumerský seznam králů)
- stavba hradeb kolem Uruku
 - vykopávky odhalily hradby 9x9m
 - značné fyzické nároky na urucké muže
 - stavba dnem i nocí, pak i děti



- coby král – právo 1. noci
- uručí prosili bohy o pomoc
- bohové mu stvoří protivníka
 - bohyně Aruru uhnětla z hlíny mohutného muže, v síle rovného Gilgamešovi
- Enkidu vržen na step
 - divoch porostlý srstí
 - pil se zvěří z napajedla
 - zasypával lovcům pasti na zvěř
 - lovec vše řekl G., ten mu poradil poslat na něj kněžku z chrámu Ištary (chrámovou nevěstku)
- nevěstka Šamchat
 - strávila s E. 6 dní a 7 nocí jako žena s mužem

- E. zkrotl
 - zeslábl na těle, posílil na duchu i rozumu
 - 7. dne se vydal zpět za zvěří – ta před ním prchla
 - Šamchat ho vyzvala k cestě s ní do Uruku, jehož vládci G. se už E. zjevil ve snech
- epizoda u pastýřů
 - stáda ohrožena divou zvěří, E. je odehnal
 - oblečen jako člověk, naučen jíst u stolu

II. tabulka (Enkidu a Gilgameš):

- příchod do Uruku
 - svatba v domě – právo 1. noci
 - rituální sňatek s bohyní Ištarou (hlavní kněžkou kultu)

- souboj mezi G. a E.
 - dlouhý souboj, vyrovnaný
 - nakonec vzájemný projev úcty
 - od té chvíli jako bratři

III. tabulka (cesta k cedrovému lesu):

- snaha o hrdinský čin: vykácet cedrový les
 - démon Chumbaba (Chuvava), příčina všeho zla
 - E. po váhání souhlasí
 - nezemřít bezejmenní
 - zhotovení mohutné výzbroje
 - rozhodnutí oznámeno lidu
 - varování starších: „Chumbaba je strašný, jeho hlas je bouře, jeho ústa oheň, jeho dech je smrt a střeží ho Adad!“

- G. žádá o pomoc a ochranu bohy
 - bůh Šamaš přislíbí svou pomoc
 - bohyně Ninsun požehnala bratrství G. a E.
 - nepříznivá věštba i noční sen G.

IV. tabulka (cesta a sny):

- nebezpečnou cestu urazili za 3 dny
 - ostatním by trvala 45 dnů
- G. měl 3 noční sny:
 - 1. sen: na stepi uprostřed stáda býků – nebesa roztržena, mrak prachu, někdo mu dal napít
 - 2. sen: uprostřed horské propasti – hora se zřítila, někdo mu podal ruku a zachránil ho
 - 3. sen: nad lesem hřmělo – blesk spálil vše živé na popel

V. tabulka (Chumbaba):

- hlas boha Šamaše
 - Chumbaba nosí 7 neprorazitelných košil, nyní má jen 1
- hledají Ch. v lese
 - vůně oleandrů, kácejí cedry
 - Ch. zaslechl zvuk seker
- setkání s Chumbabou
 - výsměch oběma
 - zásah bohů: Šamaš vyslal 8 mocných větrů (mrazivý severák, horký jižní vichr, bouřlivá vichřice, písečná metelice, temný větrný vítr, deštivá fujavice, hustá chumelenice, ničivá smršť)
 - Ch. se vzdává, žádá G. o slitování
 - E. od toho G. odrazuje

- Ch. chce zabít E., G. mu setne hlavu a přeloží ji coby oběť Enlilovi (bůh země a vládce všech bohů před Mardukem)

VI. tabulka (nebeský býk):

- Uruk vítá hrdiny
 - G. obětuje bohům v chrámu bohyně Ištary
- Ištara sestupuje z nebes
 - nabídka G. manželství, G. ji odmítá (je smrtelník)
 - naléhání Ištary, G. ji znovu odmítá a připomíná její četné manžely a milence, kteří skončili neblaze (Dumuzi, lev, pták...)
- Ištar se vrací v hněvu na nebesa
 - žádá pomstu po svém otci Anuovi
 - nebeský býk zvitící na nebi má zničit G. i všechno jídlo na světě na 7 let
 - Ištar vyhrožuje násilím, slibuje zásoby pro lid i dobytek

- Ištar dostane býka o odvede ho k Eufratu u Uruku
 - býk vše na zemi ničil a pustošil, i Eufrat zastavil
 - E. spadl s ostatními do jámy
 - G. pochopil, že jde o mstu Ištary
 - porazili býka, jeho srdce obětovali Šamašovi
 - Ištara hrozí další pomstou, E. po ní hodí vyříznuté stehno býka
 - hostina, oslavné písně
 - Ištar chystá pomstu

VII. tabulka (rozsudek bohů):

- stížnosti bohů na oba hrdiny
 - Ištar: zabili nebeského býka
 - Enlil: vykáceli cedry a zabili Chumbabu

- bohové rozhodnutí je potrestat
 - Šamaš a Anu se jich zastali
 - kompromis: potrestán bude jen ten, kdo potupil Ištaru
 - rozhodnutí sděleno G. zlověstným snem – G. nařiká

VIII. tabulka (Enkiduova smrt):

- E. onemocněl
 - 3. jitra měl sen: člověk jako pták Anzu ho hodil do ohnivé řeky – když ho vytáhl, tělo měl porostlé peřím, načež ho odvedl do domu temnoty
 - G. se za E. modlí ke své božské matce Ninsun – marně: Tabulku osudů nelze změnit
 - 12. den E. zemřel
 - G. truchlí 6 dní a 7 nocí – s ním i celý Uruk

XII. tabulka (Enkiduův sestup do podsvětí):

- tabulka vložena dodatečně, dějově patří sem:
- G. se nesmířil se smrtí druha
 - vzal Ištařiny dary (buben a paličky) a vydal se ke vstupu do podsvětí
 - bránou mu dary spadly do podsvětí
 - E. mu je chce podat, avšak neřídil se radami G., a tak už v podsvětí zůstává
 - G. žádá astrální i podsvětní bohy o rozhovor s E. (ten mu popíše hrozivost podsvětí)
 - Uruk navštěvuje bůh moru Erra, všude mrtví
 - G. si uvědomuje vlastní smrtelnost – rozhodne se najít věčný život
- konec prvního epického celku eposu

IX. tabulka (Gilgamešova pouť):

- smrti se dosud podařilo vyhnout jedinému smrtelníkovi – Utanapištimu
 - dostal věčný život od bohů v zemi Dilmun za koncem světa
 - G. chce od něj zjistit, jak přijít k věčnému životu
- G. odchází bez rozloučení do stepí
 - bůh Šamaš ho od marné cesty zrazuje
 - G. spočine až v průsmyku ke spánku
 - bůh Sin mu zjeví, co ho tam čeká (smečka lvů, G. je zdolá)
- G. ráno zjišťuje, že je to průsmyk hory Mašu
 - dvojklaná hora tyčící se do nebes, stojí na stropě podsvětí
 - hora střeží východ i západ slunce
 - začíná za ní svět bohů...

- G. vystoupal až na vrchol hory Mašu
 - brána střežená obřimi netvory: lidmi-škorpiony
 - G. jim složil poklonu jako bohům
 - dozvídá se, že G. je ze 2/3 bůh a že zabil Chumbabu i nebeského býka
 - strážci ho zrazují z cesty stálou tmou za mrazu i vedra
 - vpustili ho
- útrpná cesta k Moři smrti
 - severák, pak horko z Šamašova kotouče
 - vchod do zahrady bohů
 - na konci země se lesklo nehybné moře
- krčmářka Siduri
 - přes vody smrti se umí překlenout jen Šamaš
 - věčný život je dán jen bohům

- hedonisticky ho přemlouvá k bezstarostnému žití a užívání si života na pozemském světě
- G. se na ni rozhněvá – Siduri mu sdělí, jak se dostat přes moře smrti: převozník Uršanabi

X. tabulka (Gilgameš a převozník):

- G. v temném lese
 - mrtvé stromy, bezhlasé ticho – rozbil kamenné sošky a tyče
 - Uršanabi s kamenným hadem v ruce
 - rozbité sošky a tyče chránily před vodami smrti
 - nařezal v lese 300 tyčí dlouhých 30 metrů – vesla
 - plavbu zdolali za 3 dny (jinak 45 dnů)
 - proud vod smrti: každé veslo po jediném máchnutí zničeno
 - nakonec G. natáhl na stěžeň svůj oděv ze lví kůže jako plachtu, vystoupil na břeh

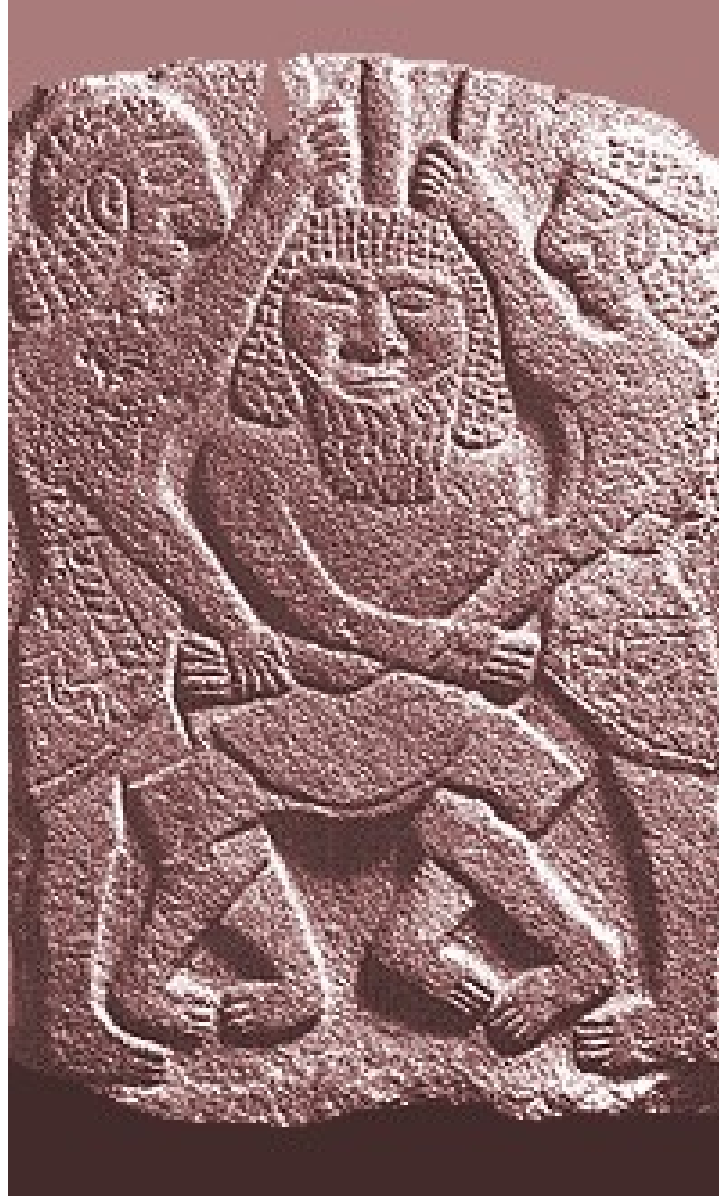
- G. a Utanapištim
 - U. tvrdí, že jen bohové se můžou vyhnout smrti
 - G. namítá, že on přece věčný život získal, ač není bůh
 - U. líčí, jak získal od bohů tajemství věčného života

XI. tabulka (Potopa světa a nesmrtelnost):

- U. líčí příběh o potopě světa:
 - král bohů Anu se rozhodl s bohem Enlilem a dalšími zničit svět ničemných lidí
 - bůh moudrosti Ea poradu bohů vyslechl – sestoupil k U. a přikázal mu opustit majetek a postavit loď a na ní zachránit svou rodinu i pár od všeho živého
 - popis lodi (60x60m) i stavby
 - podle předpovědi: v den potopy z nebes seslána hojnost pokrmů a večer temná mračna

- popis potopy, jejíž síly se zděsili i sami bohové a naříkali
- 6 dní a 7 nocí burácel Jižní vítr
- 7. den bouře ustala
- po 6. dnech spatřen suchý břeh
- 7. den vyslána holubice, 8. den vlaštovka, 9. den havran
- U. obětoval bohům – Enlil rozezlen, že lidé přežili
- nakonec bohové U. i jeho ženě darovali věčný život v rajské zahradě (byli bez viny), jejich potomci zalidnili svět
- G. žádá o zjevení tajemství nesmrtelnosti
 - G. se musí podrobit zkoušce: přemoci Spánek (bratra Smrti) a nespát 6 dnů a 7 nocí
 - G. zmožený útrapami cesty záhy usíná
 - každý den upekla žena U. jeden bochník chleba

- 7. den se vzbudí v domnění, že ho spánek začal teprve zmáhat
- chleby mu však podaly důkaz
- G. dostal nový oděv a musel s převozníkem zpět
- na přímluvu manželky mu však U. tajemství bohů prozradil: rostlina věčného života (omlazuje staré) a jak ji získat
- Uršanabi převáží G. k místu, kde rostlina roste
 - mořská zátoka za proudem vod smrti
 - G. se spustil s kameny do hloubky, získá trnitou rostlinu
- Uršanabi putuje s G. do Uruku
 - G. se po cestě umývá ve studni před vstupem do města
 - had sežere rostlinu a svleče se z kůže (omladí se)
 - převozník nadšen z velkoleposti Uruku: „Nemůže najít věčný život člověk – může si však zachovat věčné jméno. Svým dílem ses stal nesmrtelný, hrdino Gilgameši!“



G. a E. zabíjejí Chuvavu



sluneční bůh Šamaš



Gilgamešova matka bohyně Ninsun

Epos má 2 výrazné epické celky:

- **1) Gilgameš a Enkidu (bojování)**
 - stvoření Enkidua
 - střet obou hrdinů a jejich spřátelení
 - tažení do cedrového lesa a zabití Chumbaby
 - Gilgamešovo odmítnutí milostné nabídky od Išтары
 - skolení býka oběma hrdiny
- **2) Gilgamešovo hledání nesmrtelnosti (putování)**
 - E. umírá, G. propadá smutku a uvědomí si vlastní smrtelnost
 - vydává se hledat nesmrtelnost, vchází do světa, kam smrtelníci běžně nemohou vejít
 - setkání s Utanapištimem
 - získá rostlinu nesmrtelnosti, kterou však sežere had

- ústřední téma: hledání nesmrtelnosti
- pojednává o existenciální (ontologické, metafyzické) podstatě člověka:
 - obdařen „božským“ věděním (na rozdíl od zvířat)
 - je však smrtelný (na rozdíl od bohů)
 - ke smrtelnosti patří nevědomost (zvířata)
 - k věděni náleží věčný život (bohové)
 - člověk je však obdařen věděním (bohové), a přesto je smrtelný (zvířata), má tedy něco božského i zvířecího
 - proto člověk nenachází na pozemském světě uspokojení, je si vědom vlastní smrtelnosti, touží po věčném životě
 - vytváří si jako náhražku umělý „věčný“ svět a tím je kultura, která přesahuje hmotné možnosti lidského těla v čase (člověk se pokouší překročit horizont vlastního života)

Sumerská vs. assyrská verze:

- 6 sumerských fragmentů
- assyrská verze rozšířila a zdynamičtěla původní sumerskou epizodní předlohu
 - v assyrské verzi mají bohové assyrská jména (v sumerské měli jména sumerská), Gilgameš je Bilgames
 - shodné části příběhu se liší, původní sumerské fragmenty:
 - Enkidu byl Gilgamešovým sluhou
 - na Chumbabu táhl G. a E. s 50 ozbrojenci, už tam chtěl získat tajemství nesmrtelnosti
 - G. zatoužil po nesmrtelnosti ne kvůli smrti E., ale poté, co v Uruku řádil mor, a on viděl v Eufratu stovky mrtvých těl
 - liší se i popis Utanapištimovy lodi pro záchranu před potopou

Rekapitulace 10 epických částí assyrské verze (12 tabulek):

- 1) Gilgamešova tyranská vláda v Uruku, zrod Enkidua na stepi
- 2) Střet Gilgameše a Enkidua v Uruku
- 3) Cesta k cedrovému háji, Gilgamešovy sny
- 4) Boj s Chumbabou, triumfální návrat do Uruku
- 5) Nebeský býk, urážka bohyně Išтары
- 6) Rozsudek bohů
- 7) Enkiduova smrt a pohřeb (Enkiduův sestup do podsvětí)
- 8) Gilgameš se vydává hledat nesmrtelnost (hora Mašu a svět bohů, krčmářka Siduri, převozník Uršanabi převezde Gilgameše přes Moře smrti do země Dimun)
- 9) Utanapištimův příběh o potopě světa, snaha získat nesmrtelnost
- 10) Gilgameš získá rostlinu nesmrtelnosti, vrací se s převozníkem do Uruku

6 sumerských epických celků:

Gilgameš a země Živého

- 202 veršů
- G. a E. s 50 ozbrojenci táhnou do cedrového lesa
 - vítězství má zajistit G. nesmrtelnou slávu
 - bůh slunce (Utu) jim poskytl na pomoc 7 démonických bratrů
 - kácení cedrů – Chuvava proti nim vyslal jednu ze svých 7 ochranných září a uvrhl všechny do hlubokého spánku
 - střet s Chuvavou – G. ochromen strachem, na základě příslibu sňatku se svými 2 sestrami a dalších darů vylákal od Chuvavy jeho 7 ochranných září
 - Ch. žádá milost, E. varuje G., Ch. stát
 - hlava obětována bohu Enlilovi – ten se však na ně za zabití Ch. rozhněval

Gilgameš a nebeský býk

- 140 veršů
- bohyně Inanna (Ištar) nabízí G. manželství
 - G. ji odmítne, čímž ji urazí
 - I. žádá boha Ana o trest, aby seslal na Uruk nebeského býka
 - An jí nakonec vyhověl, býk začal rozsévat zkázu a zmar
 - G. a E. se proti němu vypravili, E. mu stál hlavu a mrštil ji po I., zbylé maso rozdali sirotkům
 - I. proklela G.

Enkiduův pohřeb

- přes 300 veršů, více dochovaných verzí
- v úvodu: bohové si dělí vládu nad všehomírem
 - Jižní vítr vyvrátil z kořenů strom rostoucí na břehu Eufratu
 - strom zachytila Inanna a zasadila ho ve své zahradě v Uruku
 - v jeho kořenech se však usadil had, v koruně pták Anzu a v kmeni se zabydlela divoženka Lilit
 - I. si ze stromu chtěla nechat zhotovit trůn a velké lůžko, sluneční bůh však její žádost o pomoc nevyslyšel, a tak požádala o pomoc G.
 - G. zabil hada i ptáka a divoženku vyhnal, strom vyvrátil a osekal větve, kmen věnoval I. na nábytek
 - sám si z pařezu vyřezal kouli a z větve palici, kterou pak odpaloval kouli na velkou vzdálenost (oblíbené sportovní zápolení uruckých mladíků)

- koule s palicí mu však spadly do podsvětí
- jeho služebník E. se nabídl, že mu ztracené předměty přinese
- neposlechl však G. příkazy, jak se v podsvětí chovat, musel v říši zemřelých zůstat
- G. se obrátil na bohy, aby mu otevřeli zemi a dovolili E. vyjít z podsvětí, oba spolu směli vést dialog o tom, jak se v říši mrtvých vede duchům různých zesnulých (např. zesnulým rodičům G.)
- část tohoto epického celku byla v téměř v doslovném akkadském překladu neorganicky připojena jako XII. tabulka k ninivské verzi eposu
 - pasáž počínající nářkem G. nad ztrátou koule s palicí až po dialog s E.
 - asi snaha uchovat v povědomí lidí podobu podsvětní říše

Potopa

- pasáž z Utanapištiho vyprávění v akkadské verzi eposu
- zbývající 2 skladby nebyly později zahrnuty do Akkadského cyklu:

Gilgameš a Akka

- 115 veršů
- obléhání Uruku vojskem Akky
 - důvod konfliktu: Akkův požadavek práva kontroly nad zavlažovacím zařízením Uruku
 - E. podnikne s uruckými bojovníky proti Akkovi výpad, jemuž z hradeb přihlíží G.
 - porážku Akkova vojska a jeho zajetí
 - G. však Akku velkomyslně propouští

Gilgamešova smrt

- 305 veršů, fragmenty ze dvou lokalit
- G. má nevléčitelnou chorobu, je upoután na lůžko
 - v agonii měl sen: bohové připomněli jeho hrdinské činy, věčný život mu však nepřisoudili – má se stát správcem podsvětí (soudit pře a vynášet rozsudky nad dušemi zemřelých)
 - G. žádá rádce, aby mu sen vyložili – v podsvětí se má stát jedním z božských anunnaků
 - rozkázal dělníkům vystavět mu v odvodněném řečišti Eufratu kamennou hrobku, do ní ulehl i s doprovodem
 - vody Eufratu navráceny do koryta – má zůstat jen památka slavného jména

Další významné mezopotamské eposy:

Epos o Atrachasisovi

- Atrachasis, jinde nazývaný Utanapištim
 - předchůdce biblického Noema
 - na světě zaznamenáno přes 270 mýtů o potopě
- mýtus začíná popisem stvoření lidí, kteří měli obdělávat zemi a proměňovat ji namísto bohů:
 - stvořeno 7 mužů a 7 žen, ti se však rozmnožili a škodili zemi
 - bohové rozhodli o zničení lidstva, bůh země Enlil na ně seslal mor, sucho, hladomor...
 - lidstvo však přežívalo, a tak se rozhodl seslat na zem potopu
 - bůh Enki však varuje Atrachasise a nabádá ho, aby postavil loď, dá mu přesné pokyny, jak ji zhotovit
 - potopa měla trvat 7 dní

Noe a velká potopa

- britský dokument z roku 2003, z cyklu *Biblické záhady*:
 - biblické nahlížení na příběh o potopě
 - mezopotámské verze potopy



Epos o Adapovi

- Adapa – mezopotámský „Adam“
 - 1. člověk stvořený bohy
 - syn boha moudrosti Ea
 - měl všechny vědomosti (tak jako bohové), ale na rozdíl od bohů byl smrtelný
 - byl chrámovým rybářem (chrám boha Ea v Eridu)
 - rybařil ve člunu na moři
 - jednou se při rybolovu dostal do sporu s Jižním větrem, který mu převrhl člun a snad i roztrhl síť
 - Adapa ho proklel, čímž Jižnímu větru zlomil křídlo
 - Jižní vítr přestal vlát, čehož si po 7 dnech všiml bůh Anu a povolal Adapu před svůj trůn
 - bůh Ea ho však varoval, aby v nebi nic nejedl...

- Adapa vysvětlil bohu Anuovi incident s Jižním větrem, čímž ho uklidnil
- na přímluvu 2 božských dveřníků nechal Adapovi přinést pohoštění
- Adapa však pokrm odmítl v obavě, že by mohlo jít o pokrm smrti
- ve skutečnosti šlo o chléb věčného života a vodu věčného života – A. tím přišel o věčný život (viz vyhnání Adama a Evy z ráje)
- zbytek tabulek nedochován
- od té doby jsou lidé (jeho potomci) nadáni věděním, nicméně smrtelní – mýtus o všech lidech
 - lidé v sobě spojují božské vědění s tělesnou smrtelností
 - viz též hinduismus (člověk se rovná zvířeti, v jehož nitru je však átman, tj. nesmrtelná božská duše)

Epos o Errovi

- bůh moru (zvaný též Nergal), manžel Ereškigaly
- akkadská verze cca z 9 stol. př.n.l.
 - bůh Marduk zobrazen jako senilní, bezmocný a belhající se, z důvodu úpadku kdysi slavného Babylonu (padl do rukou nepřátel), jehož božským ochráncem Marduk byl
 - vládce podsvětí Erra byl doma a jeho srdce toužilo po bitvě
 - stižen letargií nic nedělal – zbraně (zvané Sedmero bohů-válečníků) mu vyčinily
 - Erra přikázal svému rádci Išumovi, aby se postavil do čela vojska, odhodlán utkat se s Mardukem (jenž stál v čele panteonu nebeských božstev)
 - vstoupil s vojskem do Mardukova babylónského chrámu, kde mu vyčetl, že jeho božský šat je plný špíny a koruna poskvrněná

- Marduk namítá, že umělci, kteří jsou potřeba k navrácení slávy a lesku jeho božským insigniím, jsou nyní v podsvětí a nemůžou se vrátit zpět
- Erra ho přesvědčí k sestupu do podsvětí za nimi s tím, že po dobu jeho nepřítomnosti bude vládnout místo něj nebesům i zemi
- v jeho nepřítomnosti zničil Babylonii – mor proměnil města v pustinu, chrámy a svatyně byly znesvěceny, královské paláce proměněny v ruiny, v rodinách vládl svár
- rádce Išum se ho marně snaží od ničení odvrátit
- Markuk jen bezmocně běduje
- Erra se usmíří a uchyluje se do svého chrámu (v Kutě)
- Errův rádce Išum věstí zbytku akkadského lidu budoucí blahobyť

Sestup Ištary do podsvětí

- torza eposu: sumerská a odlišná akkadská verze
- bohyně dualitní povahy – kult bohyně Ištary
 - spojuje v sobě vzájemné protiklady, jak to u starých božstev bývalo: byla rodičkou i neplodnou ženou, bohyní plodnosti i neplodnosti, ničitelkou i stvořitelkou, přinášela mír i válečné ničení (ztělesňovala Venuši – tj. Jitřenku a Večernici)
 - od Sumerů ji převzala i ostatní etnika mezopotamské oblasti a západní Asie (viz archetyp Afrodity a Venuše)
 - nedokázalo ji zmoci ani 120 milenců
 - jejím posvátným zvířetem byl lev
 - její kult na sebe vázal zástupy chrámových prostitutek a prostitutů (proto i *Starý zákon* popisuje Babylon jako místo sexuálních neřestí, „Babylon, matka všech nevěstek“)

- Ištar sestupuje do podsvětí, kterému vládne její sestra Ereškigal:
 - chce se ujmout vlády nad podsvětím
 - jenže odtud nebývá návratu...
 - popis podsvětí a jeho obyvatel
 - I. prochází 7 branami – dialogy s vrátným, u každé brány odevzdá jednu insignii svého božství
 - před Ereškigal předstupuje zcela nahý, zbavená božství
 - Ereškigal přikáže svému vezírovi (Namtar – bůh moru a války), aby na Ištar přivolal 60 chorob
 - na zemi mezitím ustane veškerá sexuální aktivita:

*Na kravku neskáče býk, osel se s oslicí nepáří
a dívku na ulici neobtěžká žádný muž.
Sám ve své komoře uléhá muž
a stranou uléhá dívka.*

- rádce nebeských bohů obměkčí boha Ea, který stvoří krasavce, jehož nádhera má potěšit srdce Ereškigal a povznést její náladu
- krasavec má požádat E. o vak s živou vodou a potřísnit obsahem tělo I., aby znovu mohla povstat k životu
- Ereškigal je skutečně okouzlena, jenže lest prokoukne a prokleje ho, svou sestru však omilostní a nakáže rádci pokropit ji vodou života
- Ištar prochází 7 branami v opačném směru a získává zpět insignie svého božství
- výměnou za sebe Ištar pošle do podsvětí měsíčního boha Dumuziho (milence svého mládí), který zimu tráví vždy v podsvětí a s jarem se vracívá na zem
- začátkem jara konán každoročně velký obřad se sochou Dumuziho (procesí)

Zlomky eposu Nergal a Ereškigal

- tento mýtus se překrývá s Ištariným sestupem do podsvětí:
- sdílí s ním postavy, místo děje i roli nebeského boha Ea
- jsou zde však nové motivy – např. dlouhé schodiště vedoucí vzhůru do nebe k bohům či fakt, že do podsvětí nakonec sestupuje Nergal a stává se Ereškigaliným manželem
 - bohové konají hostinu
 - Ereškigal nemůže opustit podsvětí a oni sami tam nechtějí sejít, bůh Anu k ní proto vyše posla Kakku, aby jí sdělil, že má poslat někoho do nebe pro svou porci jídla
 - posel sejde do podsvětí a Ereškigal pošle svého rádce Namtara pro porci pokrmu

- následuje zlomkovitá část nejasného významu:
 - bůh Nergal v nebi (v té době byl ještě nebeským bohem) urazí vyslance Ereškigaly, který se vrátí do podsvětí a poví E. o urážce
 - E. přikáže předvést boha Nergala
 - Nergal přijde a odmítne nabízené pokrmy (chléb, maso, pivo i křeslo, což by znamenalo, že v podsvětí musí zůstat – viz antický Tantalos)
 - E. se vykoupe v lázni a ukáže Nergalovi své tělo, on však odolá (měla opeřená křídla a ptačí pařáty)
 - když se před ním vykoupe znovu, už neodolá – oba spolu stráví 6 dnů na loži
 - 7. dne se Nergal vrátí k nebeským bohům
 - Ereškigal nařiká nad tím, že ji milenec opustil, aniž by se dostatečně nasytila jeho vnaď

- rádce jí nabízí, že půjde k Anuovi, ať Nergala nechá v podsvětí uvěznit
- Ereškigal souhlasí a vzkáže Anuovi oblíbenou výhružku: pokud jí nebeští bohové milence nepošlou zpátky, ona probudí mrtvé, kteří svým počtem převýší živé...
- rádce přivádí Nergala, ten u každé brány srazí jejího dveřníka k zemi, přiběhne k Ereškigale a stáhne ji za vlasy z trůnu do lože, kde spolu stráví opět 6 dnů
- když nadejde 7. den, text je přerušen, takže konec eposu neznáme...
- existuje však mnohem kratší verze textu (tzv. amarnská), v jejímž závěru Nergal souhlasí s tím, že se stane manželem E., čímž se stane spoluvládce podsvětí

Epos o Etanovi

- jeden z prvních králů města Kiš, uvedený i na historickém seznamu sumerských králů
 - coby bezdětný pátrá po kouzelné rostlině, která by mu zajistila potomka
 - součástí bajka o orlu a hadovi (žili na jednom stromu, až orel zabil hadova mláďata a ten se stal bezdětný)
 - bůh Šamaš poradí hadovi lest s vnitřnostmi býka a jámou
 - orel lapen, zlomena křídla, prosí Šamaše o pomoc
 - Š. mu pošle Etana, dostane ho z jámy a naučí znovu létat
 - společně hledají rostlinu zrození – marně
 - (část chybí) Etan má několik snů, díky nimž vyletí na orlovi až do nebes, kde se uklánějí bohům... (zbytek chybí)
 - lze se domnívat, že jim bohové rostlinu dali nebo poradili, kde ji najít (podle seznamu vládců měl syna)